

Dr hab. Marian Gierula
Kierownik Zakładu Dziennikarstwa
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Śląski
40-007 Katowice
ul. Bankowa 11

Katowice, 19.06. 2017 r.

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Barczyszyn-Madziarz
"Dziennikarze polscy, rosyjscy i szwedzcy oraz ich wizja zawodu"

Wybór tematu

Dokonująca się w ostatnich kilkunastu latach rewolucja technologiczna w sposobach i formach funkcjonowania środków masowego przekazu, odchodzenie od ich właśnie masowego nadawania jak i odbioru, powoduje, iż kluczowym problemem staje się zrozumienie miejsca i roli w tych procesach czynnika ludzkiego jakim są dziennikarze. Z drugiej strony procesy konwergencyjne w komunikacji społecznej powodują, iż coraz bardziej mamy w obiegu informacji do czynienia nie z procesami komunikowania ale zjawiskami komunikacji. W tych ostatnich, wraz z nowymi technologiami przekazu dziennikarz staje się tylko jednym z uczestników procesów komunikacyjnych. To determinuje trzeci krąg zjawisk dokonujących się w sferze informacyjnej, a mianowicie uczestnikami tworzącymi przekazy są coraz częściej jednostki, które świadomie lub nieświadomie uzurpują sobie przynależność do zawodu dziennikarskiego i wykonywania jego podstawowych funkcji i zadań. Z drugiej strony odbiorcy przekazów medialnych w świecie wirtualnym, który zaczyna dominować coraz częściej tracą orientację ale także i możliwość weryfikacji nadawców kierujących do nich przekazy.

Dlatego też podjęty temat uważam za bardzo ważny i istotny dla zrozumienia zachodzących zmian z punktu widzenia uczestników procesów komunikacyjnych, w tym zwłaszcza dziennikarzy. Praca swoim tematem wpisuje się bowiem w ogólną dyskusję medioznawczą nad samym zdefiniowaniem obecnego rozumienia pojęcia dziennikarza, jego funkcji i zadań w toczących się procesach komunikacyjnych, zagrożeń i wyzwań, które stoją przed przedstawicielami tego zawodu. Praca jest także próbą określenia stosunku tego zawodu do profesji pokrewnych związanych z procesami komunikacyjnymi we współczesnym świecie. Podjęte rozważania są istotne również dlatego, iż wzbogacają wiedzę polskiego medioznawstwa, w obszarze który nie jest zbyt często, z wielu powodów, przedmiotem refleksji badawczej. Zdaje sobie z tego sprawę Autorka analizując dorobek

naszej rodzimej nauki w zakresie badania zawodu dziennikarskiego. Bardzo dużą zaletą pracy jest fakt, iż temat został podjęty w aspekcie komparatystycznym. Jest to wymiar zupełnie oryginalny w polskim medioznawstwie gdzie tego typu prac praktycznie nie ma. Jest to zatem ważny wkład Autorki do nauki o mediach. Z drugiej strony podjęcie tematu w wymiarze porównawczym dało możliwość oceny zachodzących zmian w różnych systemach medialnych. Mogło zatem stać się podstawą szerszych wniosków o różnicach czy podobieństwach pozycji dziennikarzy i ich wizji zawodu w odmiennych rzeczywistościach politycznych, prawnych, gospodarczych, społecznych czy kulturowych.

Dlatego też uważam, iż podjęty temat, w ujęciu zaproponowanym przez Autorkę, w perspektywie porównawczej środowiska dziennikarskiego w Polsce, Rosji i Szwecji spełnia warunki pracy doktorskiej.

Konstrukcja i zawartość merytoryczna pracy

Struktura, układ pracy, kolejność rozdziałów, ich podział i zawartość bardzo precyzyjnie odpowiada tematowi rozprawy. Recenzowana praca składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu tabel i wykresów, bibliografii i aneksów. Ogółem ma 177 stron. Literatura przedmiotu jest rozbudowana gdyż składa się najprawdopodobniej, o ile nie pomyliłem się w liczeniu (brak numeracji) ze 126 pozycji książkowych i artykułów, 20 źródeł internetowych oraz 3 aktów prawnych i 1 wywiadu. Wśród pozycji obcojęzycznych są autorzy reprezentujący medioznawstwo kilku krajów. Oczywiście oryginalna część pracy oparta jest na danych uzyskanych w czasie realizacji projektu badawczego, którego doktorantka była uczestniczką na wszystkich etapach jego realizacji. Można zatem stwierdzić, iż dysertacja ma bardzo solidną bazę źródłową, oddającą stan badań rozpatrywanego w rozprawie problemu w poszczególnych krajach chociaż w różnym stopniu. Zabrakło mi jedynie, ze względu na problemy etyczne podejmowane w dysertacji, kodeksów etycznych funkcjonujących we wszystkich badanych krajach.

Konstrukcję pracy oceniam pozytywnie. Jest ona przez Autorkę zaplanowana bardzo konsekwentnie i przejrzysto. Wszystkie podejmowane zagadnienia są rozpatrywane w pracy w sposób komparatystyczny co daje możliwość wskazywania na odmienności jak i cechy wspólne. Powoduje to, iż czytelnikowi nie trudno śledzić rozważania Autorki. Rozdziały mają podobną liczbę stron co świadczy o przemyślanej koncepcji pracy.

Dysertacja dzieli się zasadniczo na dwie części. Pierwsza z nich to rozdziały I i II, które mają charakter teoretyczny i odzwierciedlają stan wiedzy w zakresie rozważań nad

dziennikarstwem, zawodem dziennikarskim jego standardami, etyką i kulturą dziennikarską w badanych krajach. Można stwierdzić, iż podjęte zagadnienia szczegółowe zawarte w podrozdziałach pierwszego rozdziału wyczerpują zakres ustaleń teoretycznych związanych z realizacją zamierzenia badawczego sformułowanego w pracy. Można mieć jedynie pewną uwagę co do nazwy podrozdziału 1.3.3, który wyłącznie odnosi się do zawodu dziennikarskiego w Szwecji, a dwa pozostałe tj. 1.3.1 i 1.3.2 do dziennikarstwa w ogóle w dwóch pozostałych badanych krajach.

Można powiedzieć, iż rozdział pierwszy jest podstawą teoretyczną całej dysertacji. Wskazuje na dobrą orientację Autorki w analizowanych problemach badawczych. Jest jednakże dowodem na zróżnicowaną wiedzę o środowisku dziennikarskim w badanych krajach. Rozdział drugi jest także przejrzysto zbudowany gdzie Autorka w pierwszym podrozdziale dokonuje analizy stanu badań nad dziennikarzem w poszczególnych krajach. Tutaj także można mieć pewne zastrzeżenie do tytułu podrozdziału 2.1.1 odnoszącym się do badań nad dziennikarzem w Polsce, a w pozostałych dwóch krajach są to badania nad dziennikarstwem. Podrozdział 2.2. jest charakterystyką ogólną projektu, który został zrealizowany nad środowiskiem dziennikarskim w Polsce, Rosji i Szwecji.

Kolejne rozdziały tj. III, IV i V są zasadniczą realizacją problemu badawczego sformułowanego przez Autorkę. Są one zbudowane w podobny sposób gdzie konkretny problem badawczy jest charakteryzowany przez określoną zmienną społeczno-demograficzną dziennikarzy. Autorka czyni to porównawczo poprzez aspekty szczegółowe składające się na postrzeganie etyki zawodowej, wizję zawodu jego percepcję i standardy dziennikarskie. Konstrukcja tych trzech badawczych rozdziałów świadczy o przemyślanej koncepcji wykorzystania i analizy uzyskanego materiału badawczego. Ważnym jest, iż Autorka dokonuje po każdym rozdziale podsumowania co świadczy o udanej próbie syntetycznego podejścia w rozpatrywaniu poszczególnych zagadnień szczegółowych. Wskazuje bowiem na ogólniejsze prawidłowości i tendencje.

Podstawa źródłowa pracy, jak wskazałem powyżej, jest obszerna mimo dość szczegółowego tematu. Jest zrozumiałym, iż Autorka wykorzystwała praktycznie całą literaturę przedmiotu dotyczącą zawodu dziennikarskiego polskich badaczy. Jednakże brakuje mi prac nestorów polskiego medioznawstwa zajmujących się zawodem dziennikarskim takich jak. T. Kupis czy B. Michalski. Także publikacje M. Jachimowskiego nie są w pełni wykorzystane. Przecież ten badacz jeszcze pod koniec lat 80. ubiegłego wieku dokonał analizy i opracował cechy charakterystyczne dla dziennikarzy lokalnych w oparciu o wyczerpującą próbę przedstawicieli tego zawodu w tym czasie. Wiele tych ustaleń jest do dzisiaj aktualnych,

mimo zmiany szeregu uwarunkowań. Należy także wskazać, iż Autorka wykorzystwała praktycznie wszystkie polskie źródła dotyczące charakterystyki dziennikarzy szwedzkich i rosyjskich. Jednakże w przypadku tych ostatnich cytowane badania w pracy nie są w pełni reprezentatywnymi dla badań nad zawodem dziennikarskim w Rosji. Brakuje zdecydowanie szerszego spektrum prac takich badaczek jak L. Svitich, I. Fomichiewiej czy L. Riesjanskiej z Wydziału Dziennikarstwa Uniwersytetu Moskiewskiego im. Łomonosowa. Zwłaszcza ta pierwsza od około 50 lat bada zawód dziennikarski najpierw w Związku Radzieckim, a później Rosji. Jej publikacje zawierają olbrzymią ilość materiału empirycznego, który można wykorzystać przy charakterystyce zawodu dziennikarskiego w Rosji. Przytoczona literatura przedmiotu w pracy nie zawiera ani jednej pozycji w języku rosyjskim. Dlatego też w części odnoszącej się do Rosji trudno mówić o reprezentacji literatury przedmiotu odzwierciedlającej stan badań nad dziennikarzem w tym kraju. Trzeba bowiem zdawać sobie sprawę, iż refleksja medioznawcza w Rosji jest uprawiana na ponad 100 uniwersytetach i wielu innych instytucjach naukowych. Stan literatury obejmuje dziesiątki publikacji książkowych i setki artykułów naukowych zrealizowanych w bardzo wielu ośrodkach, zarówno w ujęciu historyczno-teoretycznym jak współczesnym podejmując wiele aspektów funkcjonowania zawodu dziennikarza w Rosji. Trzeba jednakże wskazać, iż Autorka prezentuje najbardziej obszerny przegląd badań nad dziennikarzem w Rosji w dotychczasowej polskiej literaturze przedmiotu.

Można stwierdzić, iż doktorantka dobrze diagnozuje stan badań nad polskim dziennikarzem określając możliwości wniesienia własnego wkładu w ten obszar badawczy. Autorka dobrze i trafnie określa cele badawcze pracy skupiając się na niektórych aspektach zawodu dziennikarskiego w badanych krajach. Muszę jednak stwierdzić, iż pierwszy cel pracy, który formułuje doktorantka na stronie 6. „dostarczenie szczegółowych danych na temat dziennikarzy z Polski, Rosji i Szwecji” wydaje się zbyt ambitny, a nawet niemożliwy do wykonania uwzględniając próby badawcze wziętych pod uwagę dziennikarzy. Przecież w Szwecji środowisko dziennikarzy liczy kilkanaście tysięcy, w Polsce zbliża się do 20 tys., a w Rosji jest to, w zależności od szacunków liczba 150-180 tys. Trudno zatem w oparciu o 500. osobowe próby mówić o szczegółowej charakterystyce tak licznych zbiorowości, zwłaszcza uwzględniając jej wewnętrzne zróżnicowanie.

Autorka we Wstępie przejrzysto określa swoje podejście metodologiczne co do celów i hipotez badawczych jak i zastosowanych metod i technik postępowania badawczego. Wskazuje to, iż dobrze orientuje się w procedurach badawczych charakterystycznych dla nauki o mediach. Stosowane w pracy pojęcia, terminologia są właściwe dla tej dyscypliny

naukowej. Można jedynie mieć pewne wątpliwości co do szczegółowości pytań badawczych, które można było połączyć w szersze kategorie analityczne. Podobne zastrzeżenie można postawić wobec hipotez badawczych, z których pierwsza jest ogólna, a trzy pozostałe bardzo szczegółowe. To sprawiło, iż wiele pytań badawczych nie ma odpowiednika w postaci postawionej hipotezy szczegółowej.

W rozdziale pierwszym, podrozdziały wprowadzające dobrze odzwierciedlają zarówno znaczenie dziennikarstwa we współczesnym świecie jak i rolę mediów masowych w systemie społecznym. Wskazują, iż Autorka dobrze orientuje się w głównych zjawiskach zmian dotyczących mediów masowych jak i stanu refleksji naukowej w tej dziedzinie. Przedstawia zagadnienia w sposób syntetyczny, akcentując najważniejsze problemy i zagadnienia. Podobnego typu pozytywne uwagi można sformułować wobec kolejnych podrozdziałów dotyczących zawodu dziennikarskiego, trendów i zmian w dziennikarstwie, profesjonalizmu i etyki w mediach czy też specyfiki kultury dziennikarskiej w analizowanych krajach. Można stwierdzić, iż wszystkie rozpatrywane zagadnienia stwarzają Autorce bardzo dobrą podstawę teoretyczną dla empiryczno-analitycznej analizy w dalszej części pracy. Są także dowodem umiejętności wskazywania na najważniejsze aspekty rozpatrywanego problemu badawczego. Uważam, iż Autorka bardzo dobrze zdiagnozowała te zjawiska, wskazując zwłaszcza na charakterystyczne determinanty w poszczególnych badanych krajach.

Koncepcja rozdziału drugiego miała być w zamierzeniu Autorki bezpośrednią podstawą merytoryczną do badań własnych w dalszej części pracy. Dokonany przegląd stanu badań nad zawodem dziennikarskim w analizowanych krajach przynosi wiele ustaleń, które mogły być odniesieniem dla zgromadzonego materiału empirycznego. Jest to oczywiście przegląd syntetyczny i w przypadku polskich badań odzwierciedla główne obszary i kierunki zainteresowań polskimi dziennikarzami. Dobrze, iż Autorka nawiązuje także do badań nad dziennikarzem lokalnym, które były realizowane w ośrodku krakowskim, a zwłaszcza przez badaczy związanych z Zakładem Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Żadna bowiem grupa zawodowa polskich dziennikarzy nie była tak systematycznie badana zarówno od strony samej charakterystyki środowiskowej, przekazu dziennikarskiego jak i społecznego funkcjonowania. Zabrakło mi jednak konkretnych odniesień do dorobku M. Jachimowskiego, który był twórcą badań nad polskim dziennikarzem lokalnym. Można stwierdzić, iż w przeglądzie badań nad dziennikarzami rosyjskimi uzyskujemy jedynie bardzo ogólny przegląd tej problematyki. Trochę dziwi fakt, iż doktorantka, jak wynika z przeglądu zna niektóre najnowsze badania w tym zakresie ale nie wykorzystuje w swoich rozważaniach wielu ustaleń w nich zawartych. Z drugiej strony można stwierdzić, iż w oparciu o

cytowanych autorów oddaje w pracy, w ogólnym zarysie, główne trendy badawcze nad stanem badań nad rosyjskim dziennikarzem. Trzeba jednak wskazać, iż rzeczywista skala tych badań jest nieporównywalnie większa. Są one prowadzone w wielu ośrodkach badawczych Rosji. Dotyczą one zwłaszcza dziennikarstwa regionalnego i lokalnego gdyż na tych poziomach systemu medialnego pracuje zdecydowanie najwięcej dziennikarzy w Rosji. Szczególnie brakuje mi szerszej prezentacji dorobku badawczego L. Svitich, chociaż doktorantka nie pomija jej zupełnie. Jest to o tyle istotne, że ta badaczka z Uniwersytetu Moskiewskiego była inicjatorką wielu badań nad dziennikarzami w różnych okresach funkcjonowania zarówno Związku Radzieckiego jak i współczesnej Rosji. W tym miejscu muszę także sformułować krytyczną uwagę na temat nazewnictwa używanego przez Autorkę odnośnie przedstawianego kraju jakim jest Rosja. Użycie pojęcia „sowieckiej Rosji” (s.53) w odniesieniu do okresu funkcjonowania Związku Radzieckiego jest pełnym nieporozumieniem. W pracach naukowych należy używać nazw oficjalnych, a nie publicystycznych. W przypadku Rosji po 1917 roku były to: Rosja Radziecka (do 1922 roku), Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich lub Związek Radziecki (1922-1991), a nie Związek Sowiecki, który został „ukuty” w ośrodkach sowietologicznych na Zachodzie w okresie „zimnej wojny”. Słowo „sowiecki” jest kalką z języka rosyjskiego. Po 1991 roku oficjalna nazwa państwa brzmi Federacja Rosyjska lub Rosja.

W przypadku badań szwedzkich Autorka dobrze oddaje badania nad dziennikarzami, zarówno w aspekcie uwarunkowań całego systemu medialnego jak i pozycji w nim dziennikarza. Wskazuje zwłaszcza na rolę instytucji regulacyjnych i nadzorujących tę sferę życia społecznego. Doktorantka słusznie wskazuje na wieloaspektowość tych badań często o międzynarodowym charakterze jak i ich reprezentatywność.

Podstawą badań oryginalnych Autorki był projekt pt. *Journalism in change. Professional journalistic culture in Russia, Poland and Sweden*. Został on scharakteryzowany w podrozdziale 2.2. Znajdują się tam zarówno cele i założenia projektu jak i jego metodologia. Jednakże w części celów i hipotez, które są podstawą oryginalnych badań sformułowałam już powyżej uwagi krytyczne. Obecnie chciałbym wskazać jeszcze na dwie wątpliwości. Po pierwsze, w Tabeli 1 przedstawiającej strukturę badanych respondentów, zróżnicowanie próby z Rosji jest zdecydowanie mniejsze z poszczególnych rodzajów mediów, zwłaszcza odnośnie mediów drukowanych jak i radia i telewizji. Czym wytłumaczyć, iż z poszczególnych kategorii brak w ogóle przedstawicieli z danego kraju? To przecież istotnie wpływa na reprezentatywność całej próby, a tym samym możliwość uogólniania uzyskanych rezultatów na całą badaną populację. Po drugie, mam istotne zastrzeżenia co do szacunków

Autorki na temat stanu ilościowego dziennikarzy w Polsce i Rosji. W 2012 roku stan zarejestrowanych jedynie tytułów prasowych w Polsce wynosił powyżej 6 tys. Jeżeli dodamy do tego kilkaset mediów elektronicznych i media internetowe, to trudno przypuszczać aby w nich pracowało tylko 10 tys. osób. Jeszcze trudniej zgodzić się z liczbą 90 tys. zatrudnionych dziennikarzy w Rosji. Według bardzo precyzyjnych badań w Rosji w 2012 roku było zarejestrowanych 65596 tytułów prasowych, a w 2013 posiadało licencję 6644 mediów elektronicznych, nie mówiąc już o mediach internetowych.

Scharakteryzowana przez Autorkę procedura badawcza nie budzi zastrzeżeń i wskazuje, iż doktorantka bardzo dobrze opanowała metody i techniki badań nad mediami masowymi, zwłaszcza dziennikarzem. Wartość merytoryczną uzyskanych rezultatów badań wzmacnia niewątpliwie zastosowanie metody wywiadu pogłębionego. Chociaż ich ilość (po 20 w każdym kraju) oraz brak informacji o strukturze badanych może rodzić pewne wątpliwości o ich reprezentatywność.

Problem etyki zawodu dziennikarskiego należy uznać za jeden z podstawowych w rozważaniach nad funkcjonowaniem środków masowego przekazu w społeczeństwie. Zagadnienia te stały się przedmiotem refleksji medioznawczej doktorantki w rozdziale trzecim. Dlatego też zbadanie przez Autorkę podejścia dziennikarzy z Polski, Rosji i Szwecji do jej wybranych aspektów należy odnotować jako istotne w przeprowadzonych badaniach. Ta część pracy ma jednak przede wszystkim charakter opisowo-przedstawiający, choć nie pozbawiony prób ukazania szerszych przyczyn wpływających na różnice lub ich brak między badanymi dziennikarzami. Opinie Autorki mają jednakże bardziej charakter przypuszczający niż wskazujący na jednoznaczność czynników determinujących odmienności ocen i opinii respondentów. Szkoda także, iż w przeprowadzonej analizie doktorantka nie uwzględniła takich cech badanych jak przynależność do stowarzyszenia dziennikarskiego (pyt. 8 w Ankiecie) oraz stażu dziennikarskiego (pyt. 9) oraz formy własności medium, w którym pracują. Można by wtedy dokonać pogłębionych analiz gdzie większe znaczenie ma nie kraj, w którym uprawia się zawód ale cechy i opinie badanych niezależne od tego czynnika, a tym samym bardziej uniwersalne dla dziennikarskiej profesji. Wykształcenie jako zmienna socjologiczna determinuje opinie i oceny człowieka odnośnie wielu problemów otaczającego świata. W przeprowadzonej w pracy analizie uzyskane rezultaty wskazują, iż posiadane wykształcenie, zwłaszcza dziennikarskie nie zawsze determinuje opinie i oceny zawodu jak i problemy etyczne jak i ogólną kondycję zawodu w danym kraju. Problem ten szczególnie uwidacznia się w przypadku dziennikarzy rosyjskich i polskich. Pogłębiona analiza tego zagadnienia w podrozdziale 3.3. przynosi wiele interesujących wniosków i spostrzeżeń

formułowanych przez Autorkę. Badaczka zdaje sobie także sprawę, iż uzyskany materiał empiryczny z poszczególnych krajów może być jedynie wstępem do pogłębionych analiz w tym zakresie. Co ważne wskazuje na kierunki dalszych analiz, które mogą bardziej wyjaśnić znaczenie wykształcenia dziennikarskiego w zawodzie. Ważnym jest, iż Autorka swoje konkretne rozważania osadza w szerszym kontekście teoretycznym. Wydaje się jednak, a odnosi się to do wszystkich empirycznych wyników tych trzech badawczych rozdziałów, iż Autorka nie wykorzystuje w pełni całości zgromadzonego materiału badawczego dla pełniejszego zrozumienia analizowanej danej kwestii. Powtarza tym samym błąd młodych badaczy, iż dane zawarte w tabelach lub zestawieniach są jedynie opisane, niemal w identyczny sposób, w opisie i komentarzu.

Można stwierdzić, iż rozważania doktorantki przedstawione w rozdziale czwartym są bardziej pogłębione i mają w dużej części charakter analityczno-syntetyczny. Nie tylko poddaje analizie dotychczasowy stan badań w tym zakresie ale stara się wyjaśnić i analizować własne ustalenia badawcze kontekstowo i porównawczo. Sprawia to, iż ta część pracy jest bardzo interesująca gdzie poznajemy Autorkę jako dojrzałą badaczkę starającą się nie tylko przedstawić ale i w sposób pogłębiony interpretować uzyskane dane empiryczne. Niewątpliwie przyczynił się do tego fakt, że analiza dotyczyła szerszej kategorii badawczej jakim jest pojęcie funkcji. To umożliwiło Autorce dokonanie rozważań na wyższym poziomie abstrakcji i wskazanie bardziej na ogólniejsze zależności i tendencje.

Rozważania dokonane przez Autorkę w podrozdziale 4.2. „Rozkład grup wiekowych w badanych populacjach” jest dowodem jak ograniczona jest wiedza medioznawcza na temat podstawowego wyróżnika zawodu dziennikarskiego jakim jest wiek, a zatem i często staż w zawodzie. Brak bowiem w pracy odniesienia do rzeczywistej struktury całości populacji dziennikarzy w badanych krajach. Czyni to analizę w warstwie wnioskowania bardzo niepewną odnośnie całości środowiska dziennikarskiego. Nie czynię w tym miejscu większego zarzutu Autorce gdyż przytoczone przez nią międzynarodowe badania (s. 116.), także operują dużymi przedziałami wiekowymi badanego środowiska dziennikarskiego. Bo jaką wartość analityczną może mieć „średni wiek dziennikarzy określony w przedziale 32-53 lat”.

Mimo tej krytycznej uwagi muszę stwierdzić, iż szczegółowe rozważania percepcji zawodu przez pryzmat wieku dziennikarzy zarówno natury ilościowej jak i jakościowej były interesujące i mogły być podstawą szerszych refleksji dotyczącej zawodu dziennikarskiego w badanych krajach. Dokonana analiza mogła się także stać podstawą weryfikacji założonej hipotezy badawczej. Uważam, iż ta część pracy jest ważnym oryginalnym wkładem Autorki

w badania nad zawodem dziennikarskim oraz próbą znalezienia bardziej ogólnych czynników determinujących percepcję tego zawodu przez samych dziennikarzy. Kontekst porównawczy niewątpliwie wzmacnia uniwersalność poczynionych ustaleń badawczych.

Rozdział piąty jeszcze raz podkreśla oryginalność badań Autorki oraz ich potrzebę w zrozumieniu zmian zachodzących w zawodzie dziennikarskim. Poczyniono tu bowiem wiele ustaleń, które są rzadko lub w ogóle nie podejmowane w analizach tej profesji. Porównawczy charakter rozważań wzmacnia znaczenie uzyskanych rezultatów wskazując na ich uniwersalność lub specyfikę funkcjonowania w poszczególnych krajach. Pod względem metodologicznym rozważania są poprawne. Wywody logiczne i przejrzyste, a wnioski prawidłowe. Ustalenia Autorki mogły się także stać podstawą weryfikacji założonej hipotezy badawczej. Ważnym jest, iż doktorantka bardzo umiejętnie łączy rezultaty badań ilościowych i jakościowych co wzmacnia wieloaspektowość podjętego konkretnego zagadnienia. Świadczy także o przemyślanej koncepcji pracy, a także umiejętności wykorzystania dotychczasowej literatury przedmiotu. Szkoda jednak, iż jest to zasadniczo polska literatura. Brak szczególnie odniesień do stanu literatury rosyjskiej, zwłaszcza ustaleń L. Svitich, która również badała te zagadnienia. Nie umniejsza to wagę ustaleń Autorki, której analizy tego typu, podejmowane w aspekcie komparatystycznym są niejednokrotnie, pierwszymi w polskiej literaturze przedmiotu. Szersze wykorzystanie ustaleń badawczych na ten temat z Rosji i Szwecji mogły jedynie wzmocnić uniwersalność dokonanej analizy lub określić specyfikę danego kraju i tym zakresie i jej przyczyny.

Zakończenie jest niewątpliwie ważną częścią pracy. Autorka bowiem dokonuje pewnej syntezy przeprowadzonych oryginalnych badań w kontekście postawionych hipotez badawczych. Jest to metodologicznie poprawne i wskazuje, iż Autorka potrafi syntetyzować ustalenia badawcze. W tej części brakuje mi jednakże odniesienia do ustaleń teoretycznych, które z uwzględnieniem własnych badań mogły się stać podstawą szerszej refleksji. Bardzo cenne są uwagi Autorki co do użyteczności zastosowanych metod i narzędzi badawczych oraz poszerzenia ich zakresu w przyszłych badaniach. Ważnym jest także, iż doktorantka jest świadoma ograniczeń własnych badań i dlatego trafnie kreśli nowe obszary zainteresowań w następnych badaniach. Bardzo słusznie Autorka podkreśla, iż w refleksji nad zawodem dziennikarskim brakuje przede wszystkim badań porównawczych. Dlatego też zgadzam się z uwagą doktorantki, iż jedną z najważniejszych wartości pracy jest jej komparatystyczność. Można powiedzieć, iż w Zakończeniu uwidacznia się fakt, że Autorka jest już dojrzałą badaczką, świadomą swojej wartości ale i ograniczeń dotychczasowego poziomu rozwoju naukowego w aspekcie metodologicznym jak i teoretycznym.

Język i stylistyka pracy są poprawne. Wywody doktorantki logiczne, budowanie zdań prawidłowe. Recenzowaną rozprawę czyta się bardzo dobrze i nie ma żadnych trudności ze zrozumieniem, niekiedy rozbudowanych wywodów. Muszę także stwierdzić, iż od strony redakcyjnej dysertacja jest bardzo dobrze opracowana. Pod tym względem nie mam praktycznie uwag krytycznych. Strona formalna, spis rzeczy, odsyłacze, przypisy nie wzbudzają zastrzeżeń. Świadczy to, iż mamy do czynienia badaczem o dobrym warsztacie naukowym.

Konkluzja końcowa

Biorąc pod uwagę całość zawartości pracy, stwierdzam, iż recenzowana rozprawa
" *"Dziennikarze polscy, rosyjscy i szwedzcy oraz ich wizja zawodu"*
spełnia – moim zdaniem – wszystkie ustawowe (w rozumieniu ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, art. 13 p.1) wymagania stawiane wobec rozpraw doktorskich. W związku z tym wnoszą o dopuszczenie Pani mgr Pauliny Barczyszyn-Madziarz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

